

טהורה לבעל וטהורה לבעל מבט אחר על פרשת סוטה?

ספרי במדבר פרשת נשא פסיקא יט

ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, טהורה לבעל וטהורה לבעל וטהורה לתרומה.¹

מסכת סוטה פרק ה משנה א

כשם שהמים בודקין אותה, כך המים בודקין אותו, שנאמר: "ובאו" "ובאו" (במדבר ה כב כז).² כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל, שנאמר: "נטמאה" "ונטמאה" (שם) - דברי רבי עקיבא. אמר רבי יהושע: כך היה דורש זכריה בן הקצב. רבי אומר: שני פעמים האמורים בפרשה "אם נטמאה" "נטמאה" - אחד לבעל ואחד לבעל.³

ספרי במדבר פרשת נשא פסיקא טו

"בתת ה' את יריכך נופלת וגו' ובאו המים המאררים האלה במעיד לצבות בטן ולנפיל ירך" - ר' יוסי הגלילי אומר: זה בטנו ויריכו של בעל. אתה אומר זה בטנו ויריכו של בעל, או אינה אלא בטנה ויריכה של נבעלת? כשהוא אומר: "וצבתה בטנה ונפלה יריכה" - הרי בטנה ויריכה של נבעלת אמור. הא מה תלמוד לומר: "לצבות בטן ולנפיל ירך"? - זה בטנו ויריכו של בעל. מגיד הכתוב כשם שהפורענות פוקדתה, כך הפורענות פוקדתו. והלא דברים קל וחומר, אם מדת פורענות ממועטת המביא תקלה לחבירו הרי הוא כיוצא בו. קל וחומר למדת הטוב מרובה.⁴

מסכת סוטה דף ב עמוד א

א"ר שמואל בר רב יצחק: כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה, אמר הכי: אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו, שנאמר: "כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים" (תהלים קה ג).⁵

¹ להלן נראה במשנה ובתוספתא (בתוך הערה 3) שאם באו בה המים המאררים ומתברר שנטמאה: "אסורה לבעל ואסורה לבעל". כמשקל נגדי, בא מדרש ספרי (שמדבר כמובן גם הוא על צד האיסור אפילו עוד לפני מבחן המים, רק משום שיצא עליה שם רע) ורואה צורך להדגיש גם את הצד השני, היינו שאם לא נטמאה, אז: "טהורה לבעל וטהורה לבעל". האישה נקיה וגם האיש שנחשד איתה נקי. המשנה והתוספתא (שנראה להלן) לא דקדקו להדגיש צד זה ולכאורה מקורות אלה משלימים זה את זה ויש לקוראם כחטיבה אחת. אבל עדיין אפשר לשאול על מדרש ספרי, חכמים שדקדקו בלשונם, כיצד יכולים לומר: "טהורה לבעל"? הכיצד? מה פירוש הדבר? למה האיש שנחשד (ועכשיו שהיא טהורה ממילא גם הוא טהור) נקרא 'בעל'? למה חשוב להדגיש שכעת הם מותרים זה לזה באופן דומה לכך שהיא ובעלה מותרים כעת זה בזה? למה לא לומר בפשטות שכעת שהאשה נמצאה טהורה היא מותרת לכל העולם (ובכלל זה גם 'הבעל'). מה רצו חכמים לומר במילים אלה?

² "אותו" הוא הבעל לכאורה, החשוד. עניין זה שגם הבעל נבדק (למרות שאינו נוכח), נראה בהרחבה להלן והוא חשוב לעניינינו. ובלשונה היותר ציורי ומוסרי של תוספתא מסכת סוטה פרק ד הלכה טז: "כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל. נמצאת אומר בסוטה שנתנה עיניה בשאין ראוי לה: מה שבקשה לא נתן לה ומה שבידה נוטל ממנה". אבל צריך לחזור ולומר שהכל הוא בגדר חשד ונתון לבדיקה. "בעל" כאן הוא במשמעות של מי שנחשד כבעל, בלשוננו היום בעל לכאורה, לא שיש עדים ברורים שבעל (שאם כן, לא מדובר בסוטה אלא באשה וגבר שנאפו). מכאן גם ההבנה של הספרי לעיל, שהוא משקל נגד לאמירת המשנה. המשנה אומרת: אסורה לבעל ואסורה לבעל, בא הספרי מדרש התנאים ואומר: ואם נקתה, אז מותרת לבעל ומותרת לבעל. טהורה לבעל ויכולה לחזור לחיי אישות מלאים. וטהורה לבעל - למי שנחשד כבעל. ואז מה? כיצד תהיה באופן מעשי 'טהורה לבעל'? התשובה: אם תיפרד מבעלה בדרך של גירושין או אלמנות. יכולה היא ללכת ולהינשא למי שנחשדה כבעל שלה ('חבר' בימינו) ויצא זכאי, כשם שהיא יצאה זכאית. ועדיין, נראה שמשוהו כאן צורם. אולי לא בכדי השמיטה המשנה ביטוי מקביל זה. למי שיש זמן, מומלץ מאד להשוות את תיאור כל הדין בספרי ובמשנה! נראה כאילו עורך המשנה חש לבעייתיות שהעלנו והשמיט מה שהשמיט. אך במדרש ספרי הדברים כתובים.

³ שני אנשים עומדים כאן למבחן מול קנאותו של הבעל. יש דברים בגו. יש עד אחד שנסתרה עם גבר אחר. לא סתם הבעל מקנא כאן. יש חבר, יש ידיד, האם יש גם מאהב? האם נעשתה עבירה? זה מה שמעניין את התורה: האם נעשתה כאן עבירת עריות או לא. מבחן המים של הסוטה הוא לא רק מבחן אישי שלה, אלא של כל הסיפור. של הקשר שהיה (יש?) לה עם אדם אחר ומה טיבו. אדם שלא עומד פיסיית בטקס הסוטה במקדש, אבל בהחלט "נוכח" ועומד למבחן באשר הוא נמצא פיסיית באותו רגע. האם הקל וחומר שהספרי מביא בסוף דבריו של מדת הטוב המרובה תקף גם במקרה שלנו, או שהוא מובא רק כמוטיב מוסרי ולעניינים אחרים? האם יש מצב שגם במקרה שלנו, אם לא נטמאה האישה והחשד לעבירת עריות יתברר כלא נכון, תהיה כאן "מדת הטוב"? האם אפשר לצאת בטוב מכל העניין הזה?

⁴ בפסוק זה מספר תהלים היה ריש לקיש פותח את הלימוד במסכת סוטה. למה דווקא פתיחה זו למסכת סוטה? ראה במקבילה של דרשה זו בגמרא סנהדרין כב ע"א, האמירות המרובות על "אשת נעורים", מי שמתה אשתו שחבר עליו עולמו וכו' - דברים שהרחבנו עליהם בדברינו [זיווגו של אדם](#) בפרשת חיי שרה. אפשר שריש לקיש מבקש בפתיחה ללימוד מסכת סוטה להציג תוכחה עקיפה לבעל המקנא ולהקטין מחטאה של האשה, לאמר: קבלת אשה הראויה ומתאימה לך לפי מעשיך ומה לך מתלונן כעת?

אחרית דבר

כפשוטו, הביטוי "טהורה לבעל, טהורה לבעל", נאמר כמשקל נגד לביטוי "אסורה לבעל ואסורה לבעל". אם במבחן המים, נוקו האישה והבעל, חוזר המצב לקדמותו, כולל שאם תתגרש או תתאלמן האישה תהיה מותרת להינשא "לכל העולם" ובכללם גם לזה שנחשדה שחטאה אתו. אולם חכמים שדייקו ודקדקו בכל דבריהם וידעו היטב כוחה של כל מילה, הותירו לנו, במילים "טהורה לבעל", אפשרות לקריאה נוספת. שהרי מה היה כאן? לא כל בעל שקם בבוקר ומקנא לאשתו, יכול להביאה למבחן סוטה, רק אם נסתרה עפ"י עד אחד. היה משהו בין האשה לבעל לכאורה, אדם שאיננו בעלה שפגשה אותו ואולי פרקה בחברתו את רגשותיה בחיי הנישואין שלה, אולי גם את עקרותה. חיי נישואין מושלמים לא היו כאן. האישה יוצאת מהבית, כי לא טוב לה שם ומחפשת חברה. את התורה מעניין בראש ובראשונה אם נעשה כאן מעשה ערווה! אם נעשה, העונש ברור וחד. ואם לא, אזי נוקתה האישה ונוקה גם הבעל לכאורה. זה ה"אסורה לבעל ולבעל" מצד אחד, או "טהורה לבעל ולבעל" מהעבר השני, בהיבט ההלכתי הפשוט.

אך אם אכן נטהרו האשה (והבעל החשוד), כעת מה? הבעל והאישה חוזרים לחיות כזוג מאושר? האם הם מסוגלים ליישב את הנושאים שביניהם ולהשיב את המצב לקדמותו אחרי כל הסאגה הזו? תאמר, האישה חוזרת להיות שפחה-אישה בבית עם ריבוי נשים ולמי אכפת. אבל במילים "טהורה לבעל" אפשר שחז"ל מציעים פתרון אחר ואולי עדיף. שחיי הנישואין יפורקו. האיש ילך לדרכו וגם האישה תלך לדרכה. שהרי התורה מכירה באפשרות של גירושין אם אין יותר מציאת חן בין בני הזוג: "וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו" (דברים כד א). לאן תלך האשה? "לכל העולם", גם לאותו אחד שמכונה בכל מקום "הבעל" שיצא "טהור". שם אולי נמצא עתידה ועתיד הידיד שלה. והבעל ילך גם הוא בדרך חדשה. ואפילו הפסוק: "ונקתה ונזרעה זרע", שאותו דרש רבי עקיבא "שם הייתה עקרה – נפקדת" ומן הסתם התכוון לבעל, אפשר שיתקיים בחיי נישואין חדשים עם הבעל לכאורה. עם מי שעבר יחד איתה, אף שלא נכח פיסית בבית המקדש, את הסאגה הזו.

כך או כך, המילים: "טהורה לבעל" מהדהדים בעוצמה ואולי לא בכדי הושמטו מהמשנה ומהתוספתא ונשארו רק במדרש ספרי.

שבת שלום
מחלקי המים